

21.8.2019

Rikosseuraamuslaitos
Keskushallintoyksikkö

Lausuntopyyntö 15.7.2019 / Oikeusministeriön lausuntopyyntö VN/268/2018

Rikosseuraamuslaitoksen ja poliisin yhteistyö vankeusaikaisen rikollisuuden estämisessä ja laitosturvallisuuden ylläpitämisessä

Oikeusministeriö on 5.7.2019 pyytänyt lausuntoa työryhmän esityksestä Rikosseuraamuslaitoksen ja poliisin yhteistyö vankeusaikaisen rikollisuuden estämisessä ja laitosturvallisuuden ylläpitämisessä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköltä.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on pyytänyt 15.7.2019 rikosseuraamusalueiden aluekeskusten ja valtakunnallisten yksiköiden lausuntoa.

Pyydetyt lausunnot Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskus on pyytänyt alaisiltaan laitoksilta lausunnot 6.8.2019 mennessä. Määräaikaan mennessä lausunnot toimitettiin Satakunnan vankilasta, Kylmäkosken vankilasta ja Vaasan vankilasta. Lausunnot on aluekeskuksen lausunnon liitteenä.

Aluekeskuksen lausunto

Rikoksen selvittäminen Aluekeskus pitää hyvänä asiana, että esitutkintaviranomaisten ja Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten tehtävät selkiytetään lain tasolla.

Oikeusministeriön julkaisussa 2019:36 sivulla 16 todetaan, että rikoksen selvittämisellä tarkoitetaan toimenpiteitä, joihin ryhdytään sen jälkeen, kun esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu esitutkinnan kynnys on ylitetty. Esitutkintalain 1 luvun 2 §:n mukaan esitutkinnan toimittaa poliisi. Poliisin lisäksi esitutkintaviranomaisia ovat rajavartio-, tull- ja sotilasviranomaiset.

Näin ollen Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehiä ei voida pitää esitutkintaviranomaisina. Asiassa on kuitenkin huomioitava, että HE 263/2004 s. 192 todetaan järjestysrikkomuksen selvittämisen olevan

pienimuotoista esitutkintaa, jossa rikkomuksen laatu ja olosuhteet tulisi selvittää huolellisesti. Lisäksi vankeuslain 15 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan vangille voidaan määrätä kurinpitorangeistus, jos vanki syyllistyy järjestysrikkomukseen. Järjestysrikkomukseksi katsotaan vangin syyllistyminen vankilassa tai muutoin Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen valvonnan alaisena rikokseen, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa. Vankeusasetuksen 51 §:n mukaan epäilystä järjestysrikkomuksesta on tehtävä ilmoitus turvallisuudesta vastaavalle virkamiehelle. Järjestysrikkomuksen selvittämisestä pidettävään pöytäkirjaan merkitään vangin ja muun kuultavan henkilön henkilötiedot, tapahtuman yksilöintitiedot sekä mistä järjestysrikkomuksesta vankia epäillään, kuulemispaikka ja -aika, kuulemisen toimittaja ja läsnä ollut todistaja sekä syylliseksi epäillyn vangin ja muun kuultavan kertomus ja muu esitetty näyttö. Järjestysrikkomuksesta tehty ilmoitus liitetään pöytäkirjaan. Kuulemisen toimittajan ja läsnä olleen todistajan on allekirjoitettava pöytäkirja. Kuultava allekirjoittaa kuulemisestaan laaditun pöytäkirjan. Vankeusasetuksen 52 §:ssä on avattu mitä kurinpitotodistajien käsittelystä pidettävään pöytäkirjaan on merkittävä. Kyseisen pykälän 2 momentissa todetaan, että jos asia siirretään kurinpitorangeistuksen määräämisen sijasta poliisin tutkittavaksi, tästä on tehtävä pöytäkirjaan merkintä.

Jos järjestysrikkomukseksi katsotaan vangin syyllistyminen vankilassa tai muutoin Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen valvonnan alaisena rikokseen, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa, on asia selvitettävä Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten toimesta. Kyseeseen voinee Rikosseuraamuslaitoksessa tulla rikoksen selvittäminen ja joko kurinpitorangeistuksen määrääminen rikoksesta tai poliisille siirtäminen. Järjestysrikkomusta selvitetäessä ei liene aina selkeää onko kyseessä sellainen rikkomus, josta voidaan antaa vankeuslain 15 luvun 4 §:ssä tarkoitettu kurinpitoseuraamus. Lausuttavana olevassa oikeusministeriön julkaisussa 2019:36 ei käsitellä vankeuslain 15 luvun pykälää.

Risen henkilötietolain 7 §:n 5 momentin lisäys valvonta- ja toimintarekisteriin

Oikeusministeriön julkaisuja 2019:36 s. 53 todetaan, että henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 7 §:ään lisättäisiin uusi 5 momentti. Kyseiseen momenttiin olisi tarkoitus lisätä, että jatkossa valvonta- ja toimintarekisteriin saataisiin tallentaa tietoa Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten toimivaltuuksien mukaisten tehtävien hoidon yhteydessä havaitsemiin tapahtumiin tai henkilöihin liittyviä tietoja, joiden voidaan olosuhteiden taikka henkilön käyttäytymisen vuoksi perustellusti arvioida liittyvän laitospöytäkirjaan tai vankilan turvallisuuden ylläpitämiseen. Kyseiset tiedot voitaisiin jatkossa ilmoittaa poliisille vankeuslain 19 luvun 1 §:n mukaisesti. Oikeusministeriön julkaisuja 2019:36 s. 57 mukaan tiedot voitaisiin tallentaa myös yhdyskunta-seuraamusrekisteriin.

Aluekeskukselle jää epäselväksi mitä tällaisilla tiedoilla (Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten toimivaltuuksien mukaisten tehtävien hoidon yhteydessä havaitsemiin tapahtumiin tai henkilöihin liittyvillä tiedoilla, joiden voidaan olosuhteiden taikka henkilön käyttäytymisen vuoksi perustellusti arvioida liittyvän laitospöytäjärjestykseen tai vankilan turvallisuuden ylläpitämiseen) tarkoitetaan. Asiaa olisi hyvä avata muutamalla esimerkillä.

Lisäksi aluekeskus toteaa, että Rikosseuraamuslaitoksesta on oltu aikaisemmin yhteydessä oikeusministeriöön siltä osin, mahdollistaako lainsäädäntö yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden valvojan yhteydenoton poliisiin salassapitosäännösten estämättä sellaisissa tilanteissa, joissa asiakas tuo esille esimerkiksi valvontatapaamisella tehneensä rikoksen tai epäilee jonkun toisen syyllistyneen rikokseen. Asiaa olisi tarkoituksemukaista käsitellä ilmoittamisen osalta tässä yhteydessä.

Maksukorttien käytön valvonta

Aluekeskuksen käsityksen mukaan nykyiset Rikosseuraamuslaitoksen maksukortit on aikanaan otettu käyttöön, kun haluttiin luopua vanhasta työllistävistä ja vankiakin passivoivasta tilijärjestelmästä ja syynä käyttöönottoon nykyisessä muodossa oli se käsitys, että kaikki vangit eivät tulisi saamaan pankkikorttia Suomessa toimivista muista rahalaitoksista. Tällöin oli tarpeen saada käyttöön jokin kaikilla toimiva järjestelmä.

Vangin normaalisuuden ja vapautumisen jälkeisen yhteiskuntaan valmentamisen kannalta on tarpeellista ja prioriteettillista alkupäässä mahdollisimman nopeasti pyrkiä saamaan kullekin vangille toimiva pankkiyhteys tavanomaiseen Suomessa toimivaan rahalaitokseen ja sen myötä luopua Rikosseuraamuslaitoksen maksuaikakortista. Tavoitteena tulisi olla tilanne, jossa Rikosseuraamuslaitoksen maksuaikakorttia käytetään vain silloin, kun muuta vaihtoehtoa ei vielä ole ja vain sen aikaa kuin tuo rajoite on olemassa.

Kehitys on viime vuosina mennyt huonoon suuntaan, kun jopa avolaitoksissa yhä laajemmalla mitalla vangeilla on käytössään Rikosseuraamuslaitoksen maksuaikakortit. Aluekeskus pitää tilannetta myös siltä osin ongelmallisena, että menettely mahdollistane nykyisin ja jatkossa vankien henkilötietojen luovuttamisen toiseen valtioon.

Vankeuslakiin on tarkoitus tulla täsmennys, että Rikosseuraamuslaitoksen hallinnoimaa maksukorttitilin käyttöä voitaisiin jatkossa valvoa. Valvonta kohdistuisi tavanomaisesta maksuliikenteestä poikkeavaan maksuliikenteeseen yleisesti ja tämän valvonnan perusteella mahdollisesti tehtyjen havaintojen pohjalta nimenomaiseen päätökseen perustuvaan yksittäisen vangin maksukorttitilin tietojen valvontaan.

Toivottavaa on, että tässä yhteydessä ei rakenneta valvontajärjestelmää, joka kenties alkaisi tukemaan nimenomaan Risen maksuaikakortin käyttämistä valvonnallisista syistä. Tällöin on vaarana, että nykyinen

maksuaikakorttijärjestelmä vakiintuisi kaikille vangeille käytettäväksi järjestelmäksi vangin varojen hoitamisessa. Tällöin menetettäisiin tärkeä osa vapautumisen valmistelua ja myös otettaisiin hyvin raskas ja työllistävä rahalaitosrooli, joka lisäksi vielä sisältää osaamistarpeita ja velvoitteita, joilla ei ole enää tekemistä vankeinhoidon kanssa, vaan lähenee yleistä pankkijärjestelmää. Maksukorttien valvonta ei kuulu aluekeskuksen näkemyksen mukaan Risen ydintehtäviin.

Aluekeskuksen tiedossa on, että vangille voidaan nykykäytännön mukaan siirtää kerralla jopa 5000 euroa ja hänen tilillään voi olla enintään 15000 euroa. Esityksen perusteella asiasta saa sellaisen kuvan, että poikkeaman havainnoinnin jälkeen voidaan tehdä vain yksi yksittäistapauskellinen päätös vankia kohden yhden kuukauden ajaksi. Tällöin kyseeseen voisi tulla ilmeisimmin esimerkiksi huumausaineiden kauppaan, kiristykseen taikka törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmisteluun liittyvistä tuloista.

Aluekeskukselle jää epäselväksi minkälainen viive tulee poikkeamien havainnoinnin jälkeen, että tieto on Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen käytössä. Epäselväksi jää myös, tuleeko tietoa kyseessä olevaan yksikköön suoraan vai esimerkiksi keskushallintoyksikköön. Oikeusministeriön julkaisussa 2019:36 ei käsitellä, miten asiassa menetellään mahdollisen poikkeamahavainnon jälkeen, esimerkiksi miten poliisi saa asiasta mahdollisesti tiedon. Koska tarkoitus on ollut ilmeisimmin tehostaa ja helpottaa viranomaisten yhteistyötä, olisi maksukortin käytön valvontaa mietittäessä ollut tarkoituksenmukaista käsitellä myös ulosottoon ilmoittamisen mahdollisuudesta koskien poikkeavien suurien summien tallentamista vangin tilille.

Aluekeskuksen näkemyksen mukaan nykykäytännön mukaan vangin on mahdollista käyttää Rikosseuraamuslaitoksen hallinnoimaan maksukorttia vapautumiskuukauden lisäksi vielä 3 kuukautta. Vapautumisen jälkeen kortille voi tulla vain Rikosseuraamuslaitoksen maksamia ansioita, ei ulkopuolisia maksuja. Näin ollen poikkeamien havainnointia ei pidä jatkaa vangin vapautumisen jälkeen.

Henkilönkatsastus

Voimassa olevan lain mukaan vangille voidaan tehdä rikoksen selvittämiseksi henkilönkatsastus, jos vankia todennäköisin syin epäillään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, tai huumausaineen käyttörikoksesta. Henkilönkatsastus käsittää kehon tarkastamisen, näytteen ottamisen tai muun kehoon kohdistuvan tutkimuksen. Lääketieteellistä asiantuntemusta vaativan toimenpiteen saa suorittaa ainoastaan lääkäri.

Henkilönkatsastuksen täsmentäminen tehtäväksi niissä tilanteissa, jos on syytä epäillä vangilla olevan vankilassa tai sinne tullessaan kehossaan 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja kiellettyjä aineita tai esineitä, selkeyttää Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunnan toimivalttaa. HE 263/2004 s. 196 on todettu, että henkilönkatsastusta on myös ruumiinonteloiden tarkastaminen esimerkiksi sinne kätkeytyjen esine-

den tai aineiden löytämiseksi. Esimerkiksi henkilön --- tai tekojäsenen tarkastaminen on henkilönkatsastusta, mutta henkilön päässä olevan peruukin tarkastaminen on henkilöntarkastusta.

Aluekeskus toteaa, että täsmennettäessä kyseistä lainkohtaa henkilönkatsastuksesta olisi tarkoituksenmukaista pohtia myös eroaako ruumiin ulkopuolelle kiinnitetyt esineet, kuten peruukki tai tekojäsen niin paljon toisistaan, että niihin on katsottava sovellettavan eri säännöksiä. Toki ruumiin ulkopuolelle kiinnitettävä proteesi eroaa ruumiin sisäpuolelle kiinnitettävistä implanteista. Asiassa on syytä huomioida, että tapaajalle voidaan tehdä henkilöntarkastus, mutta henkilönkatsastusta ei voida tehdä missään tilanteessa. Niin peruukin kuin tekojäsenen irrottaminen toteutettaisiin käytännössä virkamiehen pyynnöstä ja tilanteessa olisi oltava hienotunteinen.

Turvallisuustietorekisteri

Aluekeskus pitää hyvänä asiana, että turvallisuustietorekisteristä voidaan jatkossa luovuttaa tietoja henkilötietolain käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 26 §:n mukaisesti oma-aloitteisestikin.

Oikeusministeriön julkaisusta 2019:36 saadun käsityksen mukaan esitutkintaviranomaiset voivat tulevaisuudessa suorakäyttöyhteydellä ottaa tietoja turvallisuustietorekisteristä. Aluekeskukselle jää epäselväksi, myönnetäänkö rekisterinkäyttöoikeudet yksittäisille virkamiehille hakemuksesta ja voidaanko ennen kuin henkilölle annetaan käyttöoikeus turvallisuustietojärjestelmään määritellä jotain tarkempia kriteerejä tehtävistä millä perusteella käyttöoikeudet myönnetään. Kriteeriksi ei pitäisi aluekeskuksen näkemyksen mukaan riittää pelkästään se, että henkilö on esitutkintaviranomainen. Aluekeskukselle jää epäselväksi myös se, että onko käyttöoikeus turvallisuustietojärjestelmään tarkoitus antaa poliisille vain poliisilain 4 luvun 2 §:n 1 momentin nojalla vain päällystään kuuluville virkamiehille ja vastaavasti esimerkiksi rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 14 §:n 3 momentissa tarkoitettulle pidättämiseen oikeutetuille tullimiehille.

Aluekeskuksen näkemyksen mukaan suorakäyttöyhteyttä koskeva uudistus edellyttää, että Rikosseuraamuslaitoksen tulee panostaa aiempaa enemmän turvallisuustietorekisteritietojen luotettavuuteen. Nykyinen kirjausten tarkastamismenettely niin, että käytännössä yksi henkilö keskushallintoyksikössä tarkastaa turvallisuustietojärjestelmään tehtävät syötöt, ei liene riittävää. Tarkastamismenettely on saatava niin tehokkaaksi, ettei tarkastamiseen tulisi juurikaan viiveitä. Tämän osalta olisi myös syytä harkita, olisiko järjestelmään lisättävissä menetelmä, että lukija tietäisi onko kirjattu tieto tarkastettu. Rikosseuraamuslaitoksen on panostettava jatkossa entistä enemmän turvallisuustietorekisterikäyttäjien koulutukseen, kirjausten oikeellisuuteen sekä uskottavaan ja tarkoituksenmukaiseen lokitietojen seurantaan.

Aluekeskuksen tiedossa ei ole miten lokitietoja tarkastetaan tällä hetkellä, mutta jos käyttäjämäärät kasvavat ja käyttöoikeus annetaan myös muille kuin Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehille, on lokitietojen tarkastamisesta huolehdittava riittävästi niin Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten, mutta myös esitutkintaviranomaisten osalta.

Aluekeskus kiinnittää huomiota, että esimerkiksi tutkinnassa ja oikeusprosessissa turvallisuustietorekisteritiedosta voi tulla julkista. Tästä syystä tietojen käsittelyssä tulee noudattaa erityistä varovaisuutta. Tätä tulee painottaa toisen viranomaisen kouluttamisessa.

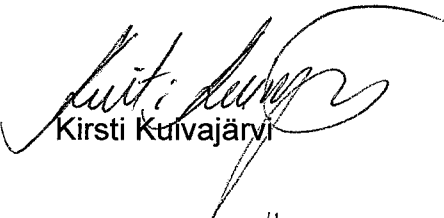
PTR-toiminta

Aluekeskus pohti yleisellä tasolla, että onko tarkoituksenmukaista säätää niin, että Rikosseuraamuslaitoksen edustaja voi toimia nimenomaisesti vain PTR-yksikössä ja käsitellä niitä tietoja, joihin heillä on toimivalta Rikosseuraamuslaitoksen tehtävien hoidossa. Asiassa ei ollut ilmeisimmin tarkoituskaan pohtia Rikosseuraamuslaitoksen edustajan toimimista muussa viranomaisyksikössä, kuten esimerkiksi KRP:ssä, vaikka esimerkiksi järjestäytyneen rikollisuuden torjunta on keskitetty erityisesti KRP:n vastuulle. Asiassa ei ollut myöskään ilmeisimmin tarkoitus käsitellä PTR-viranomaisten (tai muiden viranomaisten) mahdollisuutta työskennellä Rikosseuraamuslaitoksen yksiköissä.

Poliisin paikannustietopyynnöt

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen alaisuudessa toimii valtakunnallinen sähköisen valvonnan keskusvalvomo. Ajoittain poliisilta tulee pyyntöjä selvittää yksittäisen vangin tai yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun paikannustiedot. Pyyntö saattaa kattaa ajallisesti pitkiäkin aikoja, esimerkiksi 6 kuukautta. Olisi tarpeen, että näiden pyyntöjen osalta tietojen luovuttamisesta säänneltäisiin nyt tulevassa lainsäädännössä.

Aluejohtaja

Kirsti Kuivajärvi

Lakimies

Johanna Hietapakka